

V ETNOGRAFICZNE SEMINARIUM AMERYKANISTYCZNE
POZNAŃ 19-20 IV 1974 ROK

Podjęte szereg lat temu w ośrodku poznańskim prace z zakresu amerykańistyki etnograficznej znalazły ostatnio swój wyraz w obradach kolejnego, V Etnograficznego Seminarium Amerykanistycznego. Seminarium to odbyło się w Poznaniu w dniach od 19 do 20 kwietnia 1974 r., a zorganizowane zostało przez Zarząd Sekcji Amerykanistycznej PTL i Pracownię Etnografii IHKM PAN w Poznaniu przy współudziale Oddziału Poznańskiego PTL. W obradach uczestniczyli przedstawiciele licznych ośrodków etnograficznych w kraju, a także reprezentanci innych pokrewnych dyscyplin, głównie historii, archeologii, socjologii i historii sztuki.

Podobnie jak poprzednie konferencje, V Etnograficzne Seminarium Amerykanistyczne poświęcone było względnie jednnorodnej tematyce, która obejmowała — w pierwszym dniu obrad — zagadnienia z zakresu kształtowania się ośrodków urbanistycznych w Ameryce prekolumbijskiej, w drugim dniu — problemy formowania się autorytetów świeckich i sakralnych w społeczeństwach indiańskich i murzyńskich obu Ameryk.

Obrady zapoczątkował referat prof. dr M. Frankowskiej (Poznań) pt. *Elementy świeckie i sakralne i ich rola w kształtowaniu się ośrodków urbanistycznych na terenie Mezoameryki*. Autorka w swym wystąpieniu, omawiając szerzej zagadnienia kształtowania się i rozwoju wczesnych form państwowości oraz ośrodków urbanistycznych na obszarze Mezoameryki, przeciwstawiła się spotykanym często w literaturze przedmiotu poglądom uznającym te ośrodki za centra religijne, a nie za właściwe miasta. Zdaniem prof. Frankowskiej taka jednostronna ocena roli miast prekolumbijskich nie odpowiada istocie rzeczy. Miasta te, mając niewątpliwie duże znaczenie jako centra religijne, pełniły także i inne funkcje, tj. administracyjne, polityczne, handlowe, mieszkalne, a więc były miastami w dzisiejszym rozumieniu tego słowa. Istniejące więc poglądy na temat kształtowania się miast na obszarze Mezoameryki winny być poddane dokładnej weryfikacji na podstawie najnowszych badań wykopaliskowych.

Następny referat, pt. *Spółeczna rola olmeckich ośrodków budownictwa monumentalnego*, wygłosił mgr P. Brykczyński (Warszawa), stwierdzając, iż pierwszą znaną kulturą Mezoameryki, w której obok ośrodków wiejskich występowały ośrodki budownictwa monumentalnego, była właśnie kultura olmecka. Autor, w oparciu o istniejące dość skąpe materiały archeologiczne i analogie z różnych ośrodków kulturowych Nowego i Starego Świata, omówił społeczną rolę tych ośrodków zastrzegając się wszakże, że są to hipotezy, które należy traktować z dużą ostrożnością.

Mgr Brykczyński omówił funkcje olmeckich ośrodków budownictwa monumentalnego; były one zarówno rezydencjami elity polityczno-religijnej, jak i ośrodkami rozwijającej się szybko produkcji rzemieślniczo-artystycznej. W zakończeniu wysunął przypuszczenie, iż ośrodki te stanowiły centra odrębnych jednostek politycznych o charakterze pośrednim między strukturą plemienną i państwową.

Z kolei mgr A. Macierewicz (Warszawa) wygłosił referat pt. *Miasto inkaskie jako ośrodek władzy*, w którym omówił powstanie i ewolucję miast inkaskich, poczynając od budowy rezydencji ze świątynią słońca, aż do ukształtowania się miast o silnej władzy. Z biegiem czasu nabierały one znaczenia administracyjnego i militarnego, zwiększała się ich rola gospodarcza i znaczenie w stosunku do okolicznych terenów. Zaczęły powstawać regiony o jednostronnym systemie władzy i gospodarki, a ich centrum stanowiło miasto. Zdaniem mgr Macierewicza w okresie panowania ostatniego niezależnego władcy Inków Wayna Qhapaq (koniec XV i pocz. XVI w.) miasta stały się rzeczywistymi ośrodkami władzy, i to nie tylko w stosunku do okolicznych terytoriów, ale w całokształcie struktury państwowej Inków.

Pierwszy dzień obrad V Etnograficznego Seminarium Amerykanistycznego zakończył komunikat red. J. Klimowicz-Osmańczyk (Warszawa) — *Eksterminacja ludności Mapuche na południu Chile*. Było to sprawozdanie z I posiedzenia Międzynarodowej Komisji do spraw badania zbrodni dokonywanych przez chilijską juntę wojskową, które odbyło się w dniach od 21 do 24 marca br. w Helsinkach. Red. Klimowicz brała udział w tych posiedzeniach, a przedstawiony materiał oparła na dokumentach opublikowanych w czasie trwania obrad Komisji oraz na zeznaniach świadków. Międzynarodowa Komisja stwierdziła, iż w Chile odbywa się obecnie planowe wymordowywanie ludności indiańskiej i Cyganów.

Drugi dzień obrad V Etnograficznego Seminarium Amerykanistycznego zapoczątkował referat dr M. Paradowskiej (Poznań) pt. *Rola czynników zewnętrznych w kształtowaniu się instytucji wodzostwa u Araukanów (Mapucze)*. W referacie omówiono sytuację wewnętrzną Araukanów przed przybyciem Hiszpanów oraz rozpoczynający się w XVI w. hiszpański podbój ziem chilijskich. Opór, jaki wówczas stawiali Araukanie w obronie swej niezależności, a dalej — przeszło 300 lat trwające boje, stanowią wyjątkowy przypadek w dziejach Ameryki Łacińskiej.

Nieustanne walki i pogotowie zbrojne musiały znaleźć swoje odbicie w zmieniającej się z biegiem lat, na skutek tych czynników, całej organizacji społecznej Araukanów. W ramach tych przemian do najbardziej istotnych należało wykształcenie się silnej instytucji przywódcy wojennego. Ta nowa forma wodzostwa różniła się ze wzorów przywództwa plemiennego, które w okresie prekolumbijskim miało charakter dziedziczny. Indianie zaczęli wybierać jednego wodza dla wszystkich plemion araukańskich, wodza o znacznej władzy i uprawnieniach wyłącznie na okres walk; po ich zakończeniu wygasała też władza przywódcy wojennego. Zagrożenie zewnętrzne było więc decydującym czynnikiem powstania i ukształtowania się silnej instytucji wodzostwa u Araukanów, acz niewątpliwie pewną rolę odegrały tu również czynniki wewnętrzne, wynikające z procesu rozpadu ustroju rodowego i tworzenia się nowych plemiennych układów społecznych.

Następnie wygłoszony został referat mgr M. Posern-Zielińskiej i dr A. Posern-Zielińskiego (Poznań) pt. *Przywódcą charyzmatyczny w indiańskich ruchach społeczno-religijnych Ameryki Północnej i Południowej*, w którym autorzy przedstawili etnograficzną analizę przywództwa charyzmatycznego w ruchach społeczno-religijnych Indian obu Ameryk w okresie od XVI do XX w. W referacie omówiono mechanizmy, na skutek których powstają i funkcjonują ruchy społeczno-religijne, uwzględniając w ramach tych mechanizmów trzy ściśle ze sobą powiązane czynniki, tj. kryzysową sytuację społeczno-kulturową i ekonomiczno-demograficzną, powodującą niezadowolenie społeczne, następnie — pojawienie się przywódcy charyzmatycznego (mesjasza, proroka, wodza), który potrafi wykorzystać tę atmosferę

i skupić wokół siebie zwolenników głoszonego przez siebie programu, i wreszcie — mit, który może posłużyć przywódcy do sformułowania programu, mającego doprowadzić do przezwyciężenia odczuwanych trudności.

Autorzy zaprezentowali takie ujęcie, które pozwoliło im na skonfrontowanie materiału południowo- i północnoamerykańskiego, umożliwiło charakterystykę specyfiki indiańskiego przywództwa charyzmatycznego i doprowadziło do wysunięcia sugestii odnośnie do korelacji między typem przywódcy a typem ruchu, przy uwzględnieniu sytuacji kontekstu kulturowego i historycznego.

Z kolei dr B. Walendowska (Poznań) przedstawiła referat pt. *Przywódca sakralny i jego społeczna rola w kręgu antylnskim*. Ze względu na różnorodność autorytetów religijnych funkcjonujących w antylnskich religiach synkretycznych koniecznością było ustalenie ich hierarchii oraz zakresu wpływów i sposobów ich oddziaływania na grupę kultową. Decydujący wpływ na to zróżnicowanie miał przede wszystkim autorytet określonego przywódcy religijnego. Autorka rozpatrzyła cechy tego przywódcy, jego doświadczenie, zasób wiadomości, inicjatywę, przenikliwość, zdolności organizacyjne oraz podstawowe kryterium wydzielenia autorytetu, tj. charyzmat religijny przywódcy, będący oznaką szczególnej siły, zarówno rodzącej, jak i egzekwującej autorytet u innych.

Dr Walendowska za podstawę materiałową dla swych rozważań przyjęła haitański kult *vodu*, uzupełniając go do celów porównawczych analogicznymi przykładami z innych antylnskich religi synkretycznych.

Obrady przedpołudniowe zakończył komunikat dr E. Nowickiej (Warszawa) pt. *Rola Marcusa Garveya w kształtowaniu się świadomości rasowej Murzynów Ameryki Północnej i Środkowej*, w którym Autorka przedstawiając działalność Murzyna M. Garveya dała przykład jeszcze jednego typu przywódcy o charakterze społeczno-politycznym. Działał on od 1914 r. na Jamajce, w 1917 r. przeniósł się do Nowego Yorku gromadząc wokół siebie wielu zwolenników głoszonej idei. Twierdził on mianowicie, że Afryka jest ojczyzną wszystkich Murzynów, którzy w dążeniu do poprawy swego losu winni przede wszystkim wyzwolić ojczyznę. Deportowany w 1928 r. na Jamajkę, M. Garvey zmarł tam w 1940 r.

Obrady popołudniowe drugiego dnia V Etnograficznego Seminarium Amerykanistycznego zapoczątkował komunikat dr M. Kuli (Warszawa) — *Antonio Guiteras, przywódca rewolucyjny*, omawiający 2-letnią działalność rewolucjonisty kubańskiego, który zamordowany został w maju 1935 r. przez wojska Batisty. Guiteras głosił idee antyimperialistyczne, przeciwstawiając się dominacji Stanów Zjednoczonych nad Kubą.

Następnie mgr J. Szemiński (Warszawa) wygłosił referat pt. *Tupac Amaru — ostatni władca Inków i pierwszy przywódca chłopów*. Z uwagi na brak materiałów, na podstawie których można by opracować sylwetkę Tupac Amaru jako przywódcy, referent główną uwagę skoncentrował na kwestii ostatniego powstania Inków lub — jak może je określić — pierwszego powstania chłopów peruwiańskich z końca XVIII w. pod wodzą tegoż przywódcy. Program powstania oraz jego przywódców miał tylko jedną wspólną cechę z dawnymi, XVI-wiecznymi ruchami antyhiszpańskimi, a mianowicie — odwołanie się do dawnej niepodległości, lepszych czasów i prawowitości władzy Inków. W powstaniu tym po raz ostatni Inkowie wystąpili jako zwarta grupa, tak jak i reszta szlachty indiańskiej, w czasie bowiem jego trwania grupa ta została zniszczona bezpowrotnie. W toku powstania doszło do identyfikacji tego co chłopskie, z tym co indiańskie, oraz tego co hiszpańskie, z tym co oligarchiczne.

Ostatni referat — *Radykalny przywódca chłopski we współczesnej Ameryce Łacińskiej*, wygłosił mgr Z. M. Kowalewski. Zamierzeniem autora było scharakteryzowanie podstawowych warunków społecznych, które doprowadzają do ukonstytuowania się rozmaitych typów przywódców chłopskich we współczesnych formacjach społecznych na terenie Ameryki Łacińskiej. Chodziło o typy przywództwa tradycyjalistycznego, reformistycznego, zredukowanego i rewolucyjnego. Mgr Kowalewski omówił te cztery typy przywództwa i stwierdził, iż w ruchu chłopskim, w którym hegemoniczną pozycję uzyskuje chłopska armia powstańcza, powstaje kompleksowa struktura przywództwa, przy dominującej roli przywództwa rewolucyjnego, skupionego w partyzantce.

W czasie obrad wywiązała się ożywiona dyskusja, w której poruszono szereg problemów związanych z wygłoszonymi referatami. Przedstawienie w pierwszej grupie referatów społecznej funkcji ośrodków urbanistycznych w prokolumbijskich regionach wysokich cywilizacji włączyło uczestników Seminarium w toczącą się od lat dyskusję nad genezą i funkcją indiańskich „miast”. Są one często traktowane jako odbiegający od „typowości” przypadek, który zakłóca harmonijne schematy rozwoju społecznego i skłania do rewizji poglądów na temat formowania się państwa i jego ośrodków dyspozycyjnych.

Wielu dyskutantów wypowiedziało się na temat problemów zawartych w drugiej grupie referatów, poświęconych analizie mechanizmu kształtowania się i funkcjonowania różnych typów przywódców kierujących grupami społecznymi, które znajdują się w stadium walki o prawa i przywileje — społeczne, polityczne, etniczne, religijne, kulturowe i gospodarcze. Poszczególne opracowania — charakteryzujące przywódcę sakralnego stojącego na czele synkretycznej sekty, przywódcę charyzmatycznego sterującego ruchem społeczno-religijnym, przywódcę militarnego kierującego zorganizowaną walką antykolonialną, indiańskiego przywódcę peruwiańskiego ruchu wyzwolenczego, radykalnego przywódcę we współczesnych ruchach chłopskich Ameryki Łacińskiej — umożliwiły zarówno pełniejsze zrozumienie społecznej roli wybitnej jednostki w procesie przemian tradycyjnych struktur społecznych w Ameryce Indiańskiej i Łacińskiej, jak i bardziej wszechstronną dyskusję.

W czasie obrad odbyło się zebranie wyborcze członków Sekcji Amerykanistycznej PTL. W skład Zarządu Sekcji weszli przedstawiciele szeregu dyscyplin humanistycznych z różnych ośrodków naukowych w Polsce, a prezesem ponownie wybrana została prof. dr M. Frankowska, która też zamknęła obrady podsumowując całość konferencji i podkreślając jej znaczenie dla dalszego rozwoju polskiej amerykanistyki.

Wobec tragicznych wydarzeń w Chile uczestnicy V Etnograficznego Seminarium Amerykanistycznego podjęli uchwałę o wystosowaniu do wszystkich amerykanistów świata apelu następującej treści:

„W związku z tragicznymi wydarzeniami, jakie mają miejsce w Chile od dnia 11 września 1973 r., uczestnicy V Etnograficznego Seminarium Amerykanistycznego w Poznaniu wyrażają swój protest przeciwko polityce barbarzyńskiej represji antynarodowej i rasistowskiej junty wojskowej, której charakter ujawnia się szczególnie wyraźnie na południu Chile w ludobójczej eksterminacji Indian Mapuche, będących dziedzicami najstarszych tradycji wolnościowych na kontynencie amerykańskim.

Zwracamy się do amerykanistów całego świata o kierowanie protestów w tej sprawie na ręce Sekretarza Generalnego pana Kurta Waldheima, aby swoim autorytetem, przy użyciu wszystkich dostępnych środków, położył kres ludobójstwu, którego dokonuje junta wojskowa w Chile.

Zwracamy się do amerykańistów całego świata o wykorzystanie wiedzy naukowej i podjęcie wszelkich możliwych działań w obronie ludu chilijskiego, w obronie Indian Mapuche”.

Apel ten przesłany został m. in. także do czasopism „America Indigena” i „Current Anthropology”.

Maria Paradowska

WIELOASPEKTOWE UJĘCIE PROBLEMATYKI GMINY

VI seminarium Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie w dniach 6-8 czerwca 1974 roku w ośrodku ZHP w Waszecie

Seminarium przygotowane przez Komisję Etnograficzno-Socjologiczną OBN-u miało na celu ukazanie najważniejszych spraw wsi związanych z organizacją i funkcjonowaniem gminy po reformie administracyjnej. W wygłoszonych referatach i komunikatach (socjologicznych, ekonomicznych, demograficznych, etnograficznych) ujmujących problematykę gminy z różnych punktów widzenia można było zaobserwować dwa nurty: nurt rozważań modelowych oraz rozważań empirycznych. Zasygnalizowanie wielu problemów świadczy o żywym zainteresowaniu ludzi nauki aktualnymi problemami wsi polskiej. Nie minęły jeszcze dwa lata od momentu wprowadzenia w życie reformy administracyjnej na wsi, a już przeprowadzono wstępne badania nad nowo utworzonymi gminami. Na seminarium omawiano społeczne i gospodarcze funkcje gminy, problemy demograficzne oraz sprawy związane z kulturą i oświatą w gminie. Opierano się na charakterystycznych cechach roboczego modelu gminy, który służył za punkt wyjścia do porównań z rzeczywistymi cechami gminy. Z mechanizmem działania gminy można jednak zapoznać się dokładnie dopiero po konfrontacji danych z różnych okresów. Uzyskane wyniki mają doprowadzić do stworzenia takich modeli gminy, które umożliwią wprowadzenie korzystnych zmian w jej funkcjonowaniu.

Referaty i komunikaty miały charakter informacyjny i postulatywny, zabrakło referatów poświęconych wyjaśnieniu prawnych aspektów ustawy. Różnymi drogami próbowano dojść do jednego celu: do utworzenia w przyszłości realnych i pożytecznych wariantów modelu gminy uwzględniających warunki lokalne. W niektórych referatach przedstawiono wyniki konfrontacji rzeczywistości z modelem roboczym, w innych z kolei wyniki analizy rzeczywistej organizacji i funkcjonowania gminy.

Gmina była traktowana jako społeczność ponadlokalna grupująca wsie — społeczności lokalne. Gmina posiada status prawny, tworzy system organizacyjny władzy. Powinna być organizatorem życia gospodarczego i kulturalnego zgrupowanych w jej ramach wsi oraz stanowić zwarty system, w którym podstawowe funkcje realizowane byłyby przy pomocy miejscowego aktywu. Działanie zaś instytucji i organizacji w gminie winno być skierowane na zaspokojenie miejscowych potrzeb.

Doc. dr hab. Wacław Piotrowski w referacie pt. *Procesy kształtowania się ponadlokalnej społeczności gminy* scharakteryzował wieś jako kategorię socjologiczną. Ukazał zasady organizacji gromady. Przedstawił zmiany zachodzące w społecznościach wioskowych. Stwierdził, że tradycyjne społeczności wiejskie jako takie zanikają. Wieś jako suma indywidualnych gospodarstw włączona została w makrostrukturę. Gospodarstwa wiejskie są ściśle powiązane z instytucjami i organizacjami lokalnymi, które są agendami instytucji i organizacji ponadlokalnych i centralnych. Podporządkowanie gospodarstw społeczności globalnej spowodowało zanik „wiej-

skości". Autor w swoich rozważaniach zastanawiał się, czy w ramach innych układów, tzn. nowo utworzonych gmin, może nastąpić integracja? W swoich rozważaniach doszedł do wniosku, że realizacja podstawowych funkcji gminy powinna odbywać się w oparciu o miejscowy aktyw. Działanie gminy powinno być skierowane na zaspokojenie miejscowych potrzeb. W tym celu należy zwrócić szczególną uwagę na integrację działań w układzie poziomym, a nie jak do tej pory w układzie pionowym.

Uzupełnieniem teoretycznych rozważań doc. dr hab. W. Piotrowskiego były komunikaty przedstawiające wyniki wstępnych badań nad niektórymi problemami gmin woj. łódzkiego. Omówiono miejsce i rolę wsi gminnej w układzie osadniczym gminy (mgr Jan Jogusiak), przedstawiono integracyjne funkcje bieżących planów społeczno-gospodarczych w gminie (mgr Paweł Starosta) oraz organizacyjne i społeczne problemy wdrażania gminnego systemu władzy i administracji (mgr Andrzej Piłichowski).

Koncepcję badań nad gminami Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN przedstawił prof. dr Dyzma Gałaj. Badania nad gminami stanowią fragment badań o charakterze interdyscyplinarnym do tematu: „Podstawy technicznej i społeczno-ekonomicznej rekonstrukcji wsi i rolnictwa w Polsce”. Zebrany materiał ma za zadanie ukazać przeobrażenia zachodzące w strukturze społecznej wsi i w rolnictwie na tle zmian w siłach wytwórczych i w ustroju agrarnym w Polsce oraz przeobrażenia w świadomości i postawach ludności wiejskiej i miejskiej. Badania nad gminami mają na celu uzyskanie danych empirycznych o konkretyzacji i stopniu realizacji ogólnych założeń programowych państwa w dziedzinie socjalistycznej przebudowy wsi i rolnictwa na szczeblu gminy. Szukają odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu naczelnicy gmin oraz urzędy, organizacje i instytucje kierują procesami rekonstrukcji rolnictwa w Polsce. Zebrany materiał będzie służył poznaniu ich udziału w przybliżaniu do socjalistycznych wzorów. Przedstawiane będą okresowe oceny sytuacji oraz tendencji zmian. Końcowym efektem stanie się opracowanie monografii gminy w Polsce.

W badaniach gmina będzie traktowana z jednej strony jako przedmiot, z drugiej zaś jako teren badawczy dla różnych grup tematycznych wchodzących w skład problemu węzłowego IRWiR-u. Gminy jako forma administracji państwowej na określonym terenie obejmują względnie jednorodne zbiorowości ukształtowane przez tradycję. Istota organizacji wszystkich gmin jest taka sama, jednak różnią je takie cechy, jak warunki geograficzne, wydarzenia historyczne, cechy demograficzne i ekonomiczne. Badania nad wybranymi gminami pozwolą na uchwycenie podstawowych procesów zachodzących we wszystkich gminach w Polsce. Uzyska się dane do utworzenia modeli gmin. Opracowana w przyszłości monografia gmin w Polsce będzie obejmowała:

- plan społeczno-gospodarczego rozwoju gminy jako czynnik induktorekonstrukcji wsi,
- strukturę organizacyjną państwa na szczeblu gminy,
- poglądy ludności wiejskiej na temat funkcjonowania urzędu gminnego, instytucji i organizacji,
- treść i formy współpracy naczelnika urzędu z organizacjami i instytucjami na terenie gminy,
- kształtowanie się przestrzennego, społeczno-gospodarczego i kulturalnego obrazu gminy na podstawie prognozy do 1999 r.

Efekt wstępnych badań był referat dr Eugenii Jagiełło-Łysiowej na temat koncepcji gminnego ośrodka kultury oraz komunikat mgr Marii Hałamskiej o-

wiający trudności napotymane przez naczelnika gminy podczas jego pracy. Referat dr E. Łysiowej zawierał wiele cennych myśli inspirujących program pracy gminnego ośrodka kultury, który powinien być ściśle związany ze środowiskiem. Działalność jego powinna opierać się na inwencji przedstawicieli społeczności oraz być zaakceptowana przez odbiorcę. W programowaniu działalności ośrodka kultury należałoby uwzględnić charakterystyczne cechy regionu.

Dopełnieniem obrazu gminy w Polsce były referaty i komunikaty omawiające problemy gmin w woj. olsztyńskim. Omówiono społeczne i gospodarcze funkcje ośrodków gminnych (dr Henryk Dąbrowski) oraz ich perspektywy ze szczególnym zwróceniem uwagi na udział gospodarki uspołecznionej w nowej organizacji wsi (dr Jerzy Suchta). Z sytuacją demograficzną mieszkańców gmin woj. olsztyńskiego zapoznał doc. dr Mikołaj Latuch. Doc. dr Anna Szyfer przedstawiła na podstawie wyników badań terenowych w gminie Ryn sprawę integracji kulturowej poprzez uczestnictwo jednostek w życiu społecznym.

Na seminarium poruszono wiele problemów, jednak mało uwagi poświęcono kulturze w gminie. Jest to wyraźną wskazówką dla etnografów, aby czynnie włączyli się do badań nad kulturą w gminie oraz wykorzystując istniejące dane pomagali w organizowaniu życia kulturalnego na wsi.

Małgorzata Orlewicz

ETNOGRAFIA W PRACACH INSTYTUTU INFORMACJI NAUK SPOŁECZNYCH AN ZSRR

Działalność Instytutu¹ winna wzbudzić zainteresowanie w związku z przygotowaną tam informacją bibliograficzną i poszerzoną informacją o treści publikacji naukowych. Pragnę zwrócić uwagę, że jest to informacja nie tylko o pracach naukowych publikowanych w ZSRR i pozostałych krajach obozu socjalizmu, ale również w innych państwach świata. Korzystający z wydawnictw Instytutu otrzymuje zatem stosunkowo pełny, uporządkowany przegląd światowej literatury z interesującej go dziedziny wiedzy².

Instytut Informacji Nauk Społecznych AN ZSRR (Institut Informacji po Obszczestwiennym Naukam, Moskwa, ul. Frunze 11) utworzony został w roku 1969 na podstawie zbiorów i zespołu pracowników działającego od roku 1918 Biblioteki

¹ Notatkę przygotowano dzięki informacjom uzyskanym w Instytucie Informacji Nauk Społecznych AN ZSRR w czasie pobytu naukowego w ZSRR w 1974 roku.

² Przy okazji warto wspomnieć o informacji dotyczącej prac nieopublikowanych: sprawozdań z zakończonych prac badawczych, opracowaniach analityczno-syntetycznych i obronionych pracach doktorskich oraz habilitacyjnych z krajów należących do Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, przygotowywanej przez Międzynarodowe Centrum Informacji Naukowej i Technicznej (Międzynarodnyj Centr Naucznoj i Tiechniczskoj Informacji, Moskwa, ul. Kuusinen 21b). Ośrodek ten zbiera dane za pośrednictwem centrów informacji naukowej w poszczególnych krajach członkowskich RWPG i publikuje w „Sprawozdaniach z Prac Naukowo-Badawczych” (Riefieratiwnyj sbornik nauczno—issledowatielskich rabot), otrzymywany przez niektóre biblioteki i ośrodki informacji naukowej w Polsce. Dane o pracach etnograficznych zamieszczane są w serii I „Sprawozdań ...”, wydawanej od roku 1972 i zawierającej ponadto informacje o działalności badawczej w zakresie historii, filozofii, socjologii, psychologii i innych nauk społecznych.

Podstawowej Nauk Społecznych (Fundamentalnaja Biblioteka po Obszczestwienym Naukam). Obecnie obok biblioteki, chroniącej ponad pięć milionów woluminów, w strukturze Instytutu pracują oddziały informacji i dokumentacji naukowej wyspecjalizowane w poszczególnych dziedzinach wiedzy lub terytoriach: historii, filozofii i socjologii, komunizmu naukowego, ekonomii, państwa i prawa, literaturoznawstwa, językoznawstwa, naukoznawstwa, krajów socjalistycznych oraz Azji i Afryki.

Niezwykle pożytecznymi a jednocześnie głównymi wydawnictwami Instytutu są biuletyny bibliograficzne z poszczególnych dziedzin wiedzy — „Nowaja ... literatura po ...”, wychodzące co miesiąc, oraz sprawozdania z omówieniami treści publikacji naukowych: „Riefieratiwnyje żurnały”, ukazujące się jako kwartalniki. Zarówno biuletyny, jak i sprawozdania wydawane są w dwóch seriach. Pierwsza z nich poświęcona jest literaturze radzieckiej, druga literaturze pozaradzieckiej. Informacje o literaturze etnograficznej zawarte są w sprawozdaniach i biuletynach bibliograficznych poświęconych naukom historycznym: „Riefieratiwnyj żurnał. Obszczestwiennyje nauki w SSSR. Sierija V. Istorija”, „Riefieratiwnyj żurnał. Obszczestwiennyje nauki za rubieżom. Sierija V. Istorija”, „Nowaja sowieckaja literatura po istorii, archieologii i etnografii” oraz „Nowaja inostrannaja literatura po istorii, archieologii i etnografii”. Etnografów mogą oczywiście zainteresować także niektóre inne serie biuletynów i sprawozdań, m. in. filozofia i socjologia, orientalistyka i afrykanistyka. Instytut wydaje ponadto bibliografie tematyczne i tematyczne zbiory sprawozdań z literatury (Riefieratiwnyje tiematiczeskije sborniki).

Biuletyny bibliograficzne „Nowaja ... literatura po istorii, archieologii i etnografii” dostarczają bieżących informacji o książkach i artykułach i zawierają, obok podstawowych danych bibliograficznych, kilkudziesięciu adnotacje o treści pracy. Każdy z biuletynów serii poświęconej naukom historycznym przynosi co miesiąc informację o kilkudziesięciu pracach etnograficznych, uporządkowanych w działach tematycznych i geograficznych. Przygotowywane są one na podstawie kwerendy literatury w bibliotece Instytutu oraz w innych bibliotekach naukowych Moskwy i informują o wszystkich nowo ukazujących się pracach radzieckich i dużej części zagranicznych.

Sprawozdania „Riefieratiwnyje żurnały. Sierija V. Istorija” wychodzą od roku 1972 i zawierają w każdym z kwartalników kilka dwu-, trzystronicowych omówień książek z zakresu etnografii. Możliwość przekazania omówień tylko ok. 5% publikacji pomieszczonych w biuletynach zmusza do selekcji — wyboru do sprawozdań prac uznanych przez specjalistów za ważne i posiadających walor dyskusyjności. Autorami sprawozdań z literatury są pracownicy Instytutu oraz referenci z zewnątrz, niekiedy autorzy omawianych prac. Współpracuje ich z Instytutem ponad trzystu.

Biuletyny bibliograficzne Instytutu docierają do niektórych naszych ważniejszych bibliotek naukowych, przy czym są to biuletyny z serii poświęconej literaturze radzieckiej. „Riefieratiwnyje żurnały”, również wyłącznie dotyczące nauk społecznych w ZSRR, przysyłane są, jak dotąd, tylko do trzech bibliotek polskich: Biblioteki Narodowej, Biblioteki PAN oraz Ośrodka Dokumentacji i Informacji Naukowej PAN. Duża przydatność, wręcz niezbędność wydawnictw Instytutu w warsztacie naukowym wymaga, aby obie serie biuletynów i sprawozdań, zarówno radziecka, jak i pozaradziecka, sprowadzane były do wszystkich naszych większych bibliotek naukowych i ośrodków dokumentacji i informacji naukowej.

Zbigniew Jastewicz